

Εισαγωγή

Πολλές φορές μια «καταπίεση» και ένας εγκλεισμός μπορεί τελικά να αποβούν εξαιρετικά δημιουργικά! Αυτό το βιβλίο γράφτηκε ακριβώς σε τρεις μήνες, κατά τη διάρκεια του πρώτου λοκντάουν λόγω του κορονοϊού, όταν τα πάντα είχαν σταματήσει και το «Μένουμε στο σπίτι» ήταν η μοναδική επιλογή και τρόπος ζωής για όλους μας. Μπορεί η ιδέα και η έμπνευση να προϋπήρχαν, αλλά δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες, και κυρίως ο χρόνος, για να ξεκινήσει η συγγραφή.

Η πρώτη μου επαφή με το εβραϊκό στοιχείο έγινε όταν ήμουν μαθητής της Α΄ γυμνασίου και στο σχολείο μου είχα Εβραίους συμμαθητές. Λίγο καιρό αργότερα, σε φιλικό σπίτι Εβραίων είδα για πρώτη φορά στη ζωή μου αριθμό χαραγμένο σε αριστερό χέρι και μου εξήγησαν τι συνέβη. Έκτοτε πάντα με συγκινούσε και με τραβούσε κάτι ανεξήγητο για τον εβραϊσμό και το Ισραήλ. Πολλά χρόνια αργότερα, η μοίρα, την οποία ποτέ δεν πρέπει να παραβλέπουμε, ούτε να θεωρούμε ότι δεν καθορίζει τη ζωή μας, το έφερε να διορθώσω και να επιμεληθώ το μνημειώδες έργο του Γιώργου Πηλιχού «Άουσβιτς: Έλληνες αριθμός μελλοθανάτου», το οποίο με συγκλόνισε και με επηρέασε βαθύτατα. Τότε και μέσα από τις πολύωρες συζητήσεις στο σπίτι του Γιώργου, με τη μοναδική θέα του Παρθενώνα, ανάμεσα σε χιλιάδες τόμους για το Άουσβιτς και ανέκδοτες ανατριχιαστικές φωτογραφίες, έμαθα πάρα πολλά για το εβραϊκό ζήτημα, τον Ναζισμό, το Ολοκαύτωμα, και πραγματικά ως άνθρωπος αισθάνθηκα οργή και ντροπή για αυτό που έγινε.

Το επόμενο διάστημα, έγινε το απαραίτητο ταξίδι στο Βερολίνο, άρχισε η συστηματική μελέτη βιβλίων και η παρακολούθηση ιστορικών ντοκιμαντέρ για τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το Ολοκαύτωμα,

τις αλήθειες και τα ψέματα, τι εστί Ναζισμός και πόσο επικίνδυνος ήταν και είναι. Κατά τη διάρκεια της παραμονής στο Βερολίνο, επισκέφθηκα το μουσείο της Τοπογραφίας του Τρόμου του Ναζισμού, όπου διαπίστωσα ότι η περίπτωση των Ναζί δεν είναι τόσο απλή όσο φαίνεται και ότι το παρασκήνιο της ανόδου τους στην εξουσία είναι πιο συναρπαστικό από το προσκήνιο. Μελετώντας τις ψυχοβιογραφίες των ηγετικών στελεχών του εσωτερικού κύκλου του Χίτλερ και των ανθρώπων που τους ανέδειξαν, κατάλαβα πόσο εύκολο είναι οι ζωές και οι τύχες της ανθρωπότητας να βρεθούν στα χέρια των λάθος ανθρώπων και να επηρεαστούν δραματικά.

Το ναζιστικό Βερολίνο αναπαριστάται στο βιβλίο όσο πιο πιστά γίνεται. Έγινε μεγάλη έρευνα για τα κυβερνητικά κτίρια των Ναζί και οι περιγραφές τους, εξωτερικές και εσωτερικές, αποδίδουν τη ναζιστική πραγματικότητα, πριν τους συμμαχικούς βομβαρδισμούς. Το ίδιο αφορά και στο στρατόπεδο του Άουσβιτς, όπου έγινε τεράστια προσπάθεια να αποδοθεί με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες και όσο πιο πιστά γίνεται σε ένα λογοτεχνικό βιβλίο, η λειτουργία του μηχανισμού εξόντωσης, από τη στιγμή της άφιξης των μελλοθανάτων, μέχρι την καύση τους στα κρεματόρια και τη διεξαγωγή των πειραμάτων! Μεγάλη έρευνα έγινε και για την αποκρυφιστική πλευρά του Ναζισμού, η οποία είναι η πιο σκοτεινή και ανατριχιαστική από όλες. Αγνοούμε, δυστυχώς, ότι αυτή η πλευρά του Ναζισμού είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό υπεύθυνη για τις αγριότητες και τις φρικαλεότητες που διεπράχθησαν!

Ένας άλλος λόγος που με οδήγησε στη συγγραφή αυτού του βιβλίου ήταν ότι αισθανόμουν λιγάκι «υπόλογος» προς την πόλη που γεννήθηκα και μεγάλωσα, τα Γιάννενα. Στα δύο προηγούμενα βιβλία μου, *Στην Καρδιά της Αυτοκρατορίας* και *Σμύρνη, μια ιστορία που δε γράφτηκε*, οι ιστορίες τους διαδραματιζόνταν σε άλλες υπέροχες πόλεις: την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη και τη Θεσσαλονίκη. Πολλοί ήταν αυτοί που με παρότρυναν να γράψω και ένα βιβλίο το οποίο να αναφέρεται στα Γιάννενα και στην τόσο πλούσια ιστορία τους. Αισθανόμουν, λοιπόν, υποχρέωση να γράψω και ένα τρίτο βιβλίο, στο οποίο μέρος της υπόθεσης θα διαδραματίζεται στη γενέτειρά μου

και η πρωταγωνίστριά του θα είναι Γιαννιώτισσα. Έγινε μεγάλη προσπάθεια από την εβραϊκή κοινότητα της πόλης μου και ιδιαίτερα από την Αλέγρα Μάτσα, να αποδοθεί όσο γίνεται πιο πιστά η ζωή της κοινότητας, λίγο πριν την καταστροφή της, σε επίπεδο ηθογραφίας, ηθών, εθίμων και καθημερινής ζωής. Έγινε μια προσπάθεια εν είδει φόρου τιμής από την πλευρά μου, να αποτυπωθεί λογοτεχνικά, με βάση το υπάρχον φωτογραφικό υλικό, το κλίμα και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα της 25^{ης} Μαρτίου 1943, όταν δύο χιλιάδες περίπου Γιαννιώτες Εβραίοι πήραν τον δρόμο για το Άουσβιτς!

Όλα τα παραπάνω, βιώματα, εμπειρίες, ταξίδια, ακούσματα, έρευνα, μελέτη, ενώθηκαν και «έδωσαν» ένα πολύ δυνατό «σενάριο», το οποίο συνταιριάζει το εβραϊκό δράμα του Ολοκαυτώματος με τα Γιάννενα και αποδεικνύει πώς μια άρρωστη ιδεολογία-θρησκεία, όπως ο Ναζισμός, μπόρεσε να καταστρέψει ανεπανόρθωτα τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων. Και έτσι, γεννήθηκαν ο ιστορικός τέχνης-αξιωματικός των Ες-Ες Μαξ Μπράουν από το Βερολίνο και η Έστερ Λεβή από τα Γιάννενα, οι οποίοι αποτελούν πια τους αγαπημένους μου ήρωες και χαρακτήρες.

Πρόκειται για δύο χαρακτήρες με εκ διαμέτρου αντίθετες αφετηρίες, με παράλληλες πορείες μέχρι κάποιο σημείο, οι οποίοι όμως στη συνέχεια συναντιούνται και χαράσσουν κοινή πορεία. Πρόκειται στην ουσία για δύο χαρακτήρες οι οποίοι αντικειμενικά εκείνη την εποχή, δεν θα μπορούσαν ποτέ να είναι μαζί. Πρόκειται για χαρακτήρες οι οποίοι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αποτελούσαν ένα εξ ορισμού αντιθετικό ζεύγος, που χαρακτηρίζεται από βία, μίσος, θάνατο. Πρόκειται για χαρακτήρες οι οποίοι βιώνουν μια εσωτερική πάλη, είναι βαθιά ενοχικοί, χτυπημένοι από τη Μοίρα αλλά και από τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες μιας εποχής εξαιρετικά δύσκολης, όπως ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Αυτοί οι χαρακτήρες «σμιλεύθηκαν» επίτηδες έτσι, για να καταφέρουν στο τέλος, μέσα από μεγάλες δυσκολίες και εσωτερικό αγώνα, με τη δύναμη της ανθρωπιάς και της αγάπης, να ξεπεράσουν όλα αυτά που τους χωρίζουν και να πορευτούν μαζί! Και αυτό αποτελεί άθλο γι' αυτούς, όταν συμβαίνει σε μια εποχή που δεν άφησε κανέναν ανεπηρέαστο, αλλάζοντας περισσότε-

ρο ή λιγότερο τη ζωή όλων, όπως έγινε και στην περίπτωση του Μαξ και της Έστερ.

Στο βιβλίο, υπάρχουν δύο τρεις ανακρίβειες τεχνικού χαρακτήρα, όπως η πτήση αεροπλάνου πάνω από το Άουσβιτς, πράγμα το οποίο απαγορευόταν, η απουσία αυστηρής λογοκρισίας στην αλληλογραφία στη Γερμανία, οι οποίες δεν οφείλονται σε άγνοια ή σε ελλιπή έρευνα, αλλά εξυπηρετούν τη δραματική οικονομία και την πλοκή της υπόθεσης.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον Δήμαρχο Ιωαννίνων και Πρόεδρο της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ιωαννίνων Μωυσή Ελισάφ, για την ηθική του υποστήριξη και την αμέριστη βοήθεια στο συγκεκριμένο εγχείρημα, το οποίο «αγκάλιασε» άμα τη γένεσής του και που σκοπό έχει, μεταξύ των άλλων, να αναδείξει, όσο είναι δυνατόν, τη ρωμανιώτικη εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων αλλά και τα Ιωάννινα εν γένει. Επίσης, ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον εξαιρετικό Γιώργο Πηλιχό, ο οποίος είναι η «αιτία» για τη συγγραφή του συγκεκριμένου βιβλίου, για τις συμβουλές του και τις γνώσεις του, κυρίως για τη συγγραφή του κεφαλαίου του Άουσβιτς, αλλά και για τις σπάνιες φωτογραφίες που υπάρχουν στις σελίδες του βιβλίου. Για τη συγγραφή του συγκεκριμένου κεφαλαίου, πολύτιμη υπήρξε και η συμβολή του καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και ειδικού σχετικά με τα πειράματα ιατρικής που διεξάγονταν στο Άουσβιτς, Τζων Καλέφ Εσρά. Οι μοναδικές του γνώσεις και η επιμονή του στο να αποδοθεί η πραγματικότητα όσο γίνεται πιο πιστά συνέβαλαν να «στηθεί» ολοζώντανη η μηχανή του θανάτου στο Άουσβιτς, σε ένα λογοτεχνικό κείμενο! Ο Τζων ασχολήθηκε διεξοδικά με ολόκληρο το κείμενο και ακόμη θυμάμαι το βροχερό απόγευμα του Ιουλίου, που για περίπου έξι ώρες συζητούσαμε τις λεπτομέρειες και τις διορθώσεις, μέχρι τα μεσάνυχτα, έστω και αν εγώ για χάρη της λογοτεχνικής απόλαυσης δεν τις ακολούθησα όλες πιστά! Συγγνώμη Τζων, αλλά τελικά η λογοτεχνία νίκησε την επιστήμη!

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Μωυσή Ραφαήλ, ο οποίος μου έδωσε «εν λευκώ» την άδεια να χρησιμοποιήσω στην

υπόθεση, το όνομα της οικογένειας Λεβή της οποίας είναι απόγονος και να αποτελέσει σκηνικό η περίφημη οικία Λεβή στα Ιωάννινα. Τον μαθητή μου Αναστάσιο Παππά, ο οποίος ήταν ο πρώτος αναγνώστης του βιβλίου μου, την Αναστασία Νικηφόρου και τις Μαρία Στράνι-Ποτς και Μαρία Καστρισιανάκη-Γκιτόν στη Μ. Βρετανία, για τις παρατηρήσεις τους και τις πολύτιμες συμβουλές τους, την Ντόλυ Στασινού, για τις φράσεις στα Γαλλικά και τις μεταφράσεις τους στα Ελληνικά, τον Θανάση Παλιάτσο, για την πιστή μεταφορά του κλίματος του πανηγυριού στην προπολεμική Βίτσα Ζαγορίου, τον αγαπητό φίλο Μενέλαο Συκοβέλη για το πολύ εμπνευσμένο εξώφυλλο και φυσικά τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου.

Το βιβλίο αυτό το αφιερώνω στη μνήμη της γιαγιάς μου, Έλλης Αναγνωστάκη, η οποία «έφυγε» στις 11/12/2019 και που πάντα της άρεσε η ιστορία, η γεωγραφία, η εξωτερική πολιτική. Πολλές φορές την απασχολούσε και αναρωτιόταν, προσπαθώντας να βρει λογική εξήγηση στη συμπεριφορά των Γερμανών και να κατανοήσει τους λόγους του Ολοκαυτώματος, ανοίγοντας τέτοιου είδους συζητήσεις μαζί μου. Μου λείπουν ήδη πολύ αυτές οι συζητήσεις μας, γιαγιά!